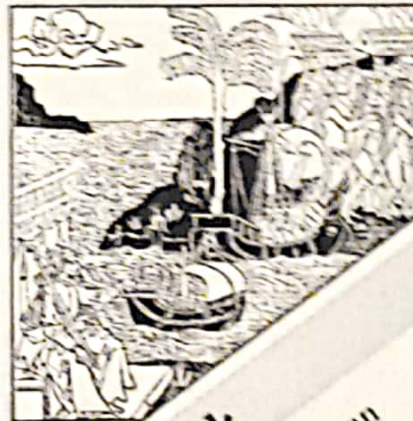

KLIÓ

2023/1

TÖRTÉNELMI SZEMLÉZŐ FOLYÓIRAT

A tartalomról:

A nők élete az ókori Rómában

A huszita forradalom

Csempészett idegenek

A történettudomány külföldi eredményei magyarul

Szerkesztőbizottság:

Bárány Attila akadémiai doktor, egyetemi tanár, DE, *elnök*;
Györkös Attila habil. egyetemi docens, DE *főszerkesztő*;
dr. Fodor Mihályné ny. főiskolai adjunktus, NYF, DE; Kozári Monika PhD
MTA Doktori Tanács; Madarász Imre CSc habil. egyetemi docens, DE,
Reszler Gábor PhD főiskolai tanár, NYE
és Takács Levente habil. egyetemi docens, DE *szerkesztők*.

Műszaki szerkesztő: Erdélyi Tamás.

A borító Borsi Csaba munkája.

Nyomtatták a Kapitális Nyomdában, Debrecenben.

A szerkesztőség címe: dr. Fodor Mihályné,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet
4010 Debrecen, Egyetem tér 1. Telefon: 52-512 900/23 096

Kiadja a KLIÓ Alapítvány.

Kuratórium: Solymosi László akadémikus, professor emeritus, DE, *elnök*;
Barta Róbert intézetvezető habil. egyetemi docens, DE Történelmi Intézet
és Pete László tanszékvezető egyetemi tanár, DE.

Megjelent

a Magyar Tudományos Akadémia és
a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Történelmi Intézete
támogatásával.

A folyóiratot az MTMT indexeli és a REAL archiválja:

<http://real-j.mtak.hu/2048/>

A KLIÓ az interneten is olvasható: <http://www.c3.hu/~klio>

e-mail címek: fodor.mihalyne@arts.unideb.hu

erdelyi37tamas@gmail.com

A folyóirat megjelenik minden negyedév középső hónapjában.
Előfizethető a KLIÓ Alapítványnál (4033 Debrecen, Herpay Gábor u. 50.
Adószám: 18792234-1-09). Előfizetési díj egy évre 800 Ft + postaköltség.

ISSN 1216-2965 (nyomtatott)

ISSN 1588-0958 (online)

TARTALOM

Ókor

- Georgios Diamantopoulos: Az alexandriai neoplatonikus iskola Nikétasz
Sztéthatosz műveiben (*Kocsis Viktória*) 3
- Sara Elise Phang: A nők mindennapi élete az ókori Rómában (*Szilágyi József*) 7

Középkor–kora újkor

- Walter Pohl – Ingrid Hartl – Wolfgang Haubrichs (szerk.): Olaszok/oláhok,
romani és latini. Egy csoportmegjelölés változatai a kora középkorban
(*Nicholas Paul Tayler*) 13
- Petr Čornej: A huszita forradalom (*Varga Imre Solt*) 19
- Thomas McCoog: Megtéríteni a királyt. I. Jakab és egy jezsuita misszionárius
(*Kiss Viktória*) 23

Legújabb kor

- Ashley Johnson Bavery: Csempészett idegenek: illegális bevándorlók a kanadai–
amerikai határon a két világháború között (*Venkovits Balázs*) 28
- Andras Becker: A brit stratégia és Magyarország a második világháború első
szakaszának végéig (*Peterecz Zoltán*) 34
- Mark Vincent: Szubkultúra és társadalom a szovjet „Szigetvilágon” (*Pomázi-
Bárdonicsek Dominika*) 41
- Esther Hürlimann – Ursina Largiader – Luzia Schoeck: A Hölgy a vasút-
állomásról (*Semsey Enikő*) 49
- Dimitri Deliolas: A görögországi ezredespuccs (*Madarász Imre*) 53

Korszakokon átvívelő összegzések

- Timothy H. Robinson: Az Énekek éneke spiritualitástörténeti hatásai
(*D. Tóth Judit*) 56
- Jonathan Morris: A kávé története (*Fodor Mihályné*) 71
- Martin Grandjean: Bevezetés a társadalmi kapcsolatháló elemzésbe
(*Gluga Evelin*) 84

A huszita forradalom

Jelen recenzió célja bemutatni Petr Čornej *Husitská revoluce* (A huszita forradalom) című munkáját. A szerző több neves csehországi egyetemen is tanított, amik közül elsősorban a prágai Károly Egyetemet érdemes kiemelni. Kutatási érdeklődése a késő középkorra, azon belül is a XV. századi huszitizmusra koncentrál elsősorban. A *Husitská revoluce* kötet előtt több monográfiában is foglalkozott a huszita háborúk időszakával, ezek közül talán a *Jan Žižka* című könyvét (2019) érdemes kiemelni, ami a most bemutatott mű előtt két évvel jelent meg és a címben jelölt hadvezér életét mutatja be. Az utóbbi években elsősorban hadtörténeti munkái jelentek meg – a szakterülete is elsősorban a késő középkori cseh/huszita hadtörténetre esik –, ezért is érdekes a *Husitská revoluce*, mivel ez inkább a szélesebb közönségnek írott, általános, összefoglaló jellegű tudományos munka.

A *Husitská revoluce* címet korábban más szerzők is használták, ilyen például František Michálek Bartoš (1889–1972),¹ vagy František Šmahel (1934–) történészek,² így feltételezhető, hogy a Petr Čornej tudatosan ezek hatására választotta ezt a címet. Terjedelmét és tartalmi megközelítését tekintve azonban nem a korábbi munkákkal akar vitába szállni, sokkal inkább egyfajta szintetizálást érezhetünk az olvasás közben, ami leginkább az általános megközelítésben nyilvánul meg. A kötetben nem száll nyíltan vitába a korábbi álláspontokkal, de a szerző saját meglátásait közli a témában.

A könyv fizikai megjelenését tekintve A5-ös méretű, kemény kötéses, 192 oldalas, tehát nem a legnagyobb terjedelmű munka, amit

¹ František Michálek Bartoš: *Husitská revoluce*. 1–2. Nakladatelství Československé Akademie Věd, Prága. 1965.

² František Šmahel: *Husitská revoluce I–IV*. Univerzita Karlova, Prága. 1993–1995.

a szerző valaha kiadott. A borítón középkori alakokat láthatunk, többek között a cseh oroslán és egy táborita harcos ábrázolása is felfedezhető. A szövegre szintén jellemző, hogy korabeli és későbbi festmények és piktúrák tarkítják a szöveget.

Az első két fejezet a huszitizmus kialakulásáról, Husz János tanairól, illetve mártírhaláláról szól, bevezetve ezzel témát. Alapjaiban véve tartalmazza Husz János téziseit (illetve azok előzményét, röviden bemutatva John Wycliffe tanait), illetve a konstanzi zsinat eseményeit. Érdekesség, hogy a szerző fogalomhasználata szerint nem Husz János fellépését nevezi forradalminak, hanem a halála után kialakult csehországi állapotokra és eseményekre használja ezt, aminek csúcsa az első prágai defenesztráció volt.³

A 3–7. fejezetben a kelyhesek és táboriták szétválását, valamint a katolikus-huszita ellentétet mutatja be a szerző. A polgárháborús viszonyok ismertetésére komoly figyelmet fordít, a későbbiekben a konfliktusok alapjára visszautal ugyan, de a megoldási kísérleteket kevésbé domborítja ki. Külön figyelmet fordít Tábor városára, illetve az itt letelepedő radikális táboritákra. Véleményem szerint a táboriták leírása sokkal realisabb, mint ahogy az a XX. századi cseh historiográfiára jellemző volt. Egyszerre jellemzi a huszitizmus fennmaradásának alapjaként, illetve a (polgár)háborús helyzet kialakulásának fő okozójaként a radikális, nézeteiben erősen elfogult táboritákat. Ebbe a *status quo*-ba helyezi bele a IV. Vencel cseh király (1378–1419) halálát követő polgárháborús viszonyokat, a szélsőséges husziták térnyerését immáron Jan Žižka vezetésével, illetve a már ekkor kialakuló ellentétet a mérsékelt kelyhesek és a radikális táboriták között. Természetesen a leghíresebb huszita zsoldosvezér is kap egy külön fejezetet, ami alapvetően összefoglalja annak korábbi életét, illetve a forradalomban vállalt szerepét, elsősorban a hadtörténeti eseményekre fókuszálva.

A Jan Žižkával szembenálló, másik fő karakter, Luxemburgi Zsigmond magyar és német király is kap egy saját fejezetet, amiben a leginkább a cseh trónörökös addigi magyarországi és birodalmi uralkodását, politikáját, valamint a valláshoz való viszonyát írja le. A

³ Ld. 22–23. oldal.

szerző sokkal kevésbé ellenségesen írja le Zsigmondot, mint ahogy az a cseh történészek köreiben korábban általános volt: Čornej egyenesen kijelenti, hogy Zsigmond viszonya a katolikus egyházzal és a pápával közelebb állt a huszitizmushoz, mint bátyjának, IV. Vencelnek, pedig a cseh emlékezetpolitika utóbbihoz sokkal pozitívabb imázst köt, mint Zsigmondhoz.⁴

A huszita háborúk kirobbanását ismertető rész után a kötetet két fő részre lehet bontani. Az egyik ezek közül a husziták elleni kereszties hadjáratokkal foglalkozik. A hadjáratok eseményei mellett azok körülményeire, illetve hatásaira hívja fel a figyelmet, majd vonja le a konzekvenciákat. A Zsigmond-kori huszita háborúkat három részre különíti: a kezdeti vagy védekező szakaszra (1420-tól az évtized közepéig), az expanziós szakaszra (az 1420-as évek közepétől 1431-ig), illetve a befejező szakaszra (1431-től 1434-ig). Az egyes szakaszokat külön tárgyalja, ám egyik sem kap kifejezetten nagy hangsúlyt. A szerző jellemzően a hadtörténettel foglalkozik – arra építve fel az eseménytörténetet –, azonban általánosan is vizsgálja a szóban forgó időszakot. Erre példa, hogy némiképp megtöri a könyv dinamikáját egy-egy diplomácia- vagy társadalomtörténettel foglalkozó fejezettel. Erre példa a „Királykeresés” (*Hledání krále*), vagy a „A hatalom stabilizálása” (*Mocenská stabilizace*) című fejezet.⁵ Az előbbi inkább diplomáciatörténettel, míg utóbbi a husziták csehországi hatalmának stabilizálásával foglalkozik, és egyfajta belső konszolidációs folyamatot mutat be.

A másik – terjedelmét tekintve talán a leghosszabban kidolgozott – része a kötetnek a kezdeti – sikertelen – hadjáratokat követő időszak. A Cseh Királyságon belüli térnyerés, valamint az ezekkel közül egy időben kezdődő huszita expedíciós hadjáratok részletesebb bemutatást kapnak a korábbiaknál. A cseh expanzióról szóló részben nem kapott helyet a Magyar Királyságba irányuló betörések története, illetve az 1428–1432 közötti nagyszombati huszita fennhatóság ismertetése, annak ellenére, hogy a Cseh Királyságon kívüli ideiglenes hódítások közül ez volt az egyik legjelentősebb.

⁴ Ld. 133–134. oldal.

⁵ Ld. 58–67., illetve 108–117. oldal.

A szerző továbbra is általánosan írja le az eseményeket, nem koncentrálna kizárólag se a társadalom-, se a politika-, se a hadtörténetre. Időben nagyjából a XV. század közepéig halad, vagyis nemcsak a Zsigmond-korra szorítkozik, de az 1437 utáni időszakra csak egy fejezetet szánt „Mérleg és kilátások” (*Bilance a výhledy*) címen. Tartalmi szempontból a huszita forradalom értékelését, illetve annak továbbélését boncolgatja, egyfajta összegzőképpen.

Érdekessége a könyvnek, hogy minden fejezet végén egy – olykor a magyar történettudományban kevésbé ismert – „főszereplőről” készített rövid életrajzi bemutatást, Jan Žižkától kezdve Jan Rokycanán át a kevésbé ismert Mikuláš z Pelhřimováig, kiemelve a fontosságukat a forradalom és háborúk alatt vagy után. (Mikuláš z Pelhřimova, mint a huszita egyház szervezője csak később, az 1440–1450-es években válik fontos személyisé, a latinul írt történeti és teológiai munkájáról ismerhetjük.)

A cseh–magyar kapcsolatok a rövid háborús eseménytörténetet leszámítva terjedelmesebben nem kerülnek elő, ennek ellenére a kései Zsigmond-korral foglalkozó, had- és diplomáciatörténettel foglalkozó kutatóknak tartogathat hasznos információkat és meglátásokat. Az egyetlen hátránya a kötetnek, hogy cseh nyelven publikálták, így azok, akik legalább középszinten nem bírják a nyelvet, nehezen tudják majd használni.

Maga a kötet leginkább ismeretterjesztő munkának sorolható be, azonban a szakirodalmi jegyzékére tekintve is láthatjuk, hogy kevésbé a hétköznapi embereknek, mint inkább történészeknek, történelmet tanuló egyetemistáknak szól, ennek ellenére ajánlom mindazoknak, akik a cseh nyelvet tanulják, vagy annak ismeretében szeretnék egy általános betekintést nyerni a huszitizmus történetébe.

Petr Čornej: *Husitská revoluce* [A huszita forradalom]. (Stručná historie) Nakladatelství Paseka, Praha. 2021. 192 o. ISBN: 978-80-7637-189-7

Varga Imre Solt

Az ismertetés a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-2-III kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.